

1989 წლის 9 აპრილის ეპო საქართველოში

გასული საუკუნის ოთხმოციანი წლების მიწურულს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა საქართველოში საკმაოდ გააქტიურდა.

1989 წლის 4 აპრილს თბილისში, მთავრობის სასახლესთან დაიწყო მანიფესტაცია, რომელმაც პერმანენტული ხასიათი შეიძინა. თავდაპირველად ის მიმართული იყო აფხაზური სეპარატიზმის წინააღმდეგ, მაგრამ 6 აპრილიდან მანიფესტანტებმა წამოაყენეს საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობის აღდგენის მოთხოვნა.

9 აპრილს, გამთენიისათვის, მთავრობის სასახლის წინ თავმოყრილი იყო ათი ათასამდე ადამიანი. მათ დასაშლელად საგანგებოდ შემოყვანილმა სსრ კავშირის შეიარაღებული ძალების სადესანტო შენაერთებმა მანიფესტანტები ალყაში მოაქციეს. სამხედროებმა, მიტინგის დაშლის ნაცვლად, სისხლიანი ანგარიშსწორება მოაწყვეს: სასანგრე ნიჩბებისა და მომწამვლელი გაზის გამოყენებით დაარბიეს მშვიდობიანი აქციის მონაწილენი [1].

იმჟამინდელი ხელისუფლების ოფიციალური ინფორმაციით: „თბილისში მთავრობის სახლის მოედანზე ექსტრემისტი ანტისაზოგადოებრივი ელემენტების მიერ პროვოკაციულად გამონეულ უნესრიგობათა აღკვეთის დროს დაშავდა ადამიანთა ჯგუფი სამოქალაქო პირთა და სამხედრო მოსამსახურეთა რიცხვიდან. წარმოქმნილი ჭყლეტის შედეგად დაიღუპა 16 კაცი“ [2].

როგორც ირკვევა, საბჭოთა მთავრობა საგანგებოდ ემზადებოდა აღნიშნული ანგარიშსწორებისთვის. ამას ცხადყოფს 8 აპრილის ღამეს ე.წ. საბჭოთა კავშირის მაშინდელი საგარეო საქმეთა მინისტრის ედუარდ შევარდნაძის ჩამოსვლა თბილისში [3].

9 აპრილს დატრიალებულმა ტრაგედიამ ყოველი ქართველის გულში მოუშუშებელი ჭრილობა დატოვა და იმავდროულად, ერის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის სრულიად ახალი ეტაპის ნიშანს ეტად იქცა. „ეროვნულმა მოძრაობამ უდიდესი ნახტომი გააკეთა, 9 აპრილის ტრაგედიამ ახალი სული შთაბერა ყველა ქარ-

თველს, მთელი არსებით შეაერთა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის სრული აღდგენისათვის საბრძოლველად“ [4].

მომხდარ ტრაგედიას საზოგადოების ფართო მასების გამოხმაურება მოჰყვა. მშვიდობიანი მიტინგის ასეთი საშინელი მეთოდებით დარბევამ სულის სიღრმემდე შესძრა აჭარის და განსაკუთრებით მისი ადმინისტრაციული ცენტრის – ბათუმის საზოგადოება.

იმავე დღეს ინტელიგენციის ერთი ჯგუფი საგანგებოდ შეკრებილა ბათუმში მდგარ ილია ჭავჭავაძის ძეგლთან სამგლოვიარო მიტინგის ჩასატარებლად, მაგრამ მაშინდელი მილიციის მუშაკებს მათთვის ამის საშუალება არ მიუციათ. ამის შემდეგ შეკრებილნი დაძრულან სამების ეკლესიისაკენ, სადაც გამართულა ტრაგიკულად გარდაცვლილთათვის პანაშვიდი.

10 აპრილს ბათუმის პედაგოგიური ინსტიტუტის (ამჟამად უნივერსიტეტი) ეზოში გამართულა დიდი მიტინგი. მასში მონაწილეობა მიუღიათ სტუდენტებს, ლექტორ-მასწავლებლებს, საზოგადოებრივ კულტურული კლუბის „თვალსაზრისის“, ილია ჭავჭავაძის და ილია მართლის საზოგადოებათა და საერთოდ ქალაქის საზოგადოების წარმომადგენლებს. ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებს მიტინგის ჩაშლა უცდიათ და მოუწოდებიათ სტუდენტებისთვის, რათა შესულიყვნენ აუდიტორიებში, მაგრამ უშედეგოდ. მიტინგის მონაწილეებს მიუღიათ მიმართვა. 9 აპრილს მოწყობილი ხოცვა-ჟლეტის გამო უნდობლობა გამოუცხადებიათ მთავრობის მიერ შექმნილი საქმის შემსწავლელი კომისიის მიმართ და მოუთხოვიათ საქართველოს მთავრობის მთლიანად გადადგომა. მიტინგი გამართულა 11 აპრილსაც. სტუდენტებმა ინსტიტუტის ეზოში გააშენეს ხეივანი დაღუპულთა სახელზე. მილიციას იმ დღეებში გარკვეული დროით დაუკავებია რამდენიმე კაცი. 9 აპრილს მომხდარი ხოცვა-ჟლეტის საპროტესტოდ არაერთმა მოქალაქემ ჩააბარა პარტიული ბილეთები და კომკავშირის მანდატები. ერთი კვირის მანძილზე სწავლა შეწყვეტილი ყოფილა, როგორც პედაგოგიურ ინსტიტუტში, ისე სხვა სასწავლებლებშიც, თეატრებში შეწყვეტილა წარმოდგენების გამართვა, სამების ეკლესიაში კი იმართებოდა პანაშვიდები.

როგორც ცნობილია, თბილისში 9 აპრილს საღამოსვე შემოღებულ და ამოქმედებულ იქნა კომენდანტის საათი. სწორედ 14 აპრილს ბათუმის პედაგოგიურ ინსტიტუტში გამართულმა საერთო

კრებამ მოითხოვა თბილისში ქართველი ერის ღირსების შეურაცხყოფელი კომენდანტის საათის გაუქმება.

„15 აპრილს ბათუმის ზოგიერთი საშუალო სკოლის მოსწავლეებმა და პედაგოგებმა მოაწყვეს სამგლოვიარო მანიფესტაცია ხულოდან ბათუმში. სამგლოვიარო მიტინგის მოსაწყობად მიმავალ ავტობუსს შუახევში გზა გადაუკეტეს ხელისუფლების წარმომადგენლებმა“ [5].

1989 წლის 9 აპრილიდან გაფიცვა დაწყებული ქუთაისის პედაგოგიურ ინსტიტუტში (ამჟამად უნივერსიტეტი). მეორე დღესვე მას შეუერთდა პოლიტექნიკური ინსტიტუტი. იმავე პერიოდში დაახლოებით 30 ადამიანს მჯდომარე გაფიცვა გამოუცხადებია ქალაქკომის შენობის წინ მდებარე ბაღში. მილიციას ისინი დაურბევია, ხოლო 14 მათგანი კი დაუკავებია. 10 აპრილს თბილისში მომხდარ ტრაგედიასთან დაკავშირებით მიტინგი გამართულა პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში. სამგლოვიარო მიტინგი ჩატარებულია 11 აპრილსაც, რომლის მიზეზითაც დაუკავებიათ თბილისელი სტუდენტები [6].

გლოვის დღე – 11 აპრილი წალენჯიხის ადგილობრივ გაზეთს არ აღუნიშნავს. უფრო მეტიც, მთელ რიგ პარტიულ ორგანიზაციებს უცდიათ ხელი შეეშალათ წალენჯიხელი ახალგაზრდებისათვის, რათა უკანასკნელ გზაზე გაეცილებინათ დაღუპულები. სწორედ გლოვის დღეებში დაუკეტავთ წალენჯიხის მაცხოვრის ეკლესიაც, რათა ახალგაზრდობას დაღუპულთათვის პანაშვიდი არ გადაეხადა.

11 აპრილს ჯვარის პირველ საშუალო სკოლასა და რუსულ საშუალო სკოლაში არ გადმოუქიდებიათ სამგლოვიარო დროშები, ამიტომ მოსწავლეებს შავი ფერის ნაჭერი გაუკრავთ სკოლის კარზე. „ღირეცციამ იგი სასწრაფოდ ჩამოახსნევინა და მოსწავლეებს გარიცხვით დაემუქრა. ღირეცციისა და პედაგოგების ერთი ნაწილის ამ საქციელმა მოსწავლეთა აღშფოთება გამოიწვია. მათ ღამით სკოლის კარი შავად შეღებეს. სწორედ ამის შემდეგ იქნა გადმოკიდებული შავბაფთიანი დროშა“ [5].

ანალოგიური მდგომარეობა იყო საქართველოს სხვა რეგიონებშიც. თბილისის ტრაგიკულ მოვლენებს, რომელიც საბჭოთა ხელისუფალთა გათვლით საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეის გაურკვეველი დროით გადადებას და ქართული ეროვნული მოძრა-

ობის დისკრედიტაციას გამოიწვევდა, პირიქით უფრო მძლავრი მხარდაჭერა მოჰყვა. ქართული საზოგადოების წარმომადგენლები აქტიურად ღებულობდნენ მონაწილეობას ქვეყანაში გამართულ საინფორმაციო ხასიათის მიტინგებსა თუ საპროტესტო აქციებში. მაინც რა იყო ის ძირითადი მიზეზი, რომლის გამოც შეძლო მოსახლეობამ თავისი რეაქციის გამოხატვა? თბილისს ხომ 1956 წლის 9 მარტის ტრაგედიაც ახსოვდა? საქმე ის არის, რომ სწორედ არსებული ხელისუფლების მიერ იქნა ოფიციალურად დაშვებული სიტყვის თავისუფლება, საჯაროობა, დემოკრატიზაცია... და ასეთ დროს გამოჩენილი არაადამიანური სისასტიკე თავისთავად საყოველთაო აღშფოთების საფუძველს იძლეოდა.

საქართველოს არც ერთი რეგიონის მოსახლეობა რომ არ დარჩენილა გულგრილი ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების მიმართ გასაგებია, მაგრამ არანაკლებ საგულისხმოა, თუ რა ხდებოდა პარალელურად ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს მიღმა. როგორც ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებში, ასევე მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში მრავალი ეროვნების წარმომადგენლებმა მიტინგებით, დემონსტრაციებით თუ სხვადასხვა მიმართევებით გამოხატეს თავიანთი აღშფოთება 9 აპრილს ოფიციალური მოსკოვის მიერ ჩადენილი ბარბაროსობის მიმართ და თანაგრძნობა გამოუცხადეს ქართველ ერს.

მაგალითად, ლიტვის ეროვნულ-დემოკრატიული მოძრაობის წარმომადგენლებს თავისუფლებისმოყვარე ქართველი ერისათვის სოლიდარობის გამოსახატავად 20 აპრილს ვილნიუსში მიტინგი გაუმართავთ. მასში მონაწილეობა მიუღია დაახლოებით 20-30 ათას კაცს. ლიტველები ქართველების მსგავსად დაკარგული დამოუკიდებლობის აღდგენისთვის იბრძოდნენ და ამდენად მათთვის მნიშვნელოვანი იყო როგორც ქართველი ხალხისთვის მხარდაჭერა, ასევე საერთაშორისო საზოგადოების თანადგომაც დანყებული მოძრაობებისადმი.

მიტინგები და დემონსტრაციები გამართულა მოსკოვში, აშშ-ში და სხვა. პარიზში ქართულ ეკლესიაში ჩატარებულა პანაშვიდი დალუპულთათვის. უცხოეთში არსებულ ქართველთა სათვისტომოებს გაუკეთებიათ შესაბამისი მიმართვები. ქართველ ემიგრანტებს შეუქმნიათ გაერთიანება – „საქართველოს ხსნის კავშირი“ [5].

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ დაშლის პირას მყოფი რუსე-

თის საბჭოთა იმპერია მაქსიმალურად ცდილობდა მდგრადობის შენარჩუნებას, მაგრამ როგორც მის კავშირში იძულებით გაერთიანებული რესპუბლიკები იბრძოდნენ დამოუკიდებლობისათვის, ასევე გარკვეული ძვრები ხორციელდებოდა აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებშიც, რათა თავი დაეღწიათ რუსული გავლენისაგან და საბჭოთა ჯარებს დროულად დაეტოვებინათ მათი ქვეყნების ტერიტორიები. ამ მოძრაობაში მათ ამერიკის შეერთებული შტატებიც უჭერდა მხარს. ამიტომაც იყო რომ იმ პერიოდში ქართული პოლიტიკური ძალები სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების თუ ქვეყნების ლიდერებთან ერთად მიმართვას უგზავნიდნენ აშშ-ს ხელისუფალთ.

მაგალითად, ილია ჭავჭავაძის საზოგადოების გამგეობა გაგზავნილ მიმართვაში აშშ-ს სახელწიფო მდივნის – ბატონ ჯეიმს ბეიკერისადმი ითხოვდა შემდეგს: „ბოლშევიკური რუსეთის მიერ ანექსირებული ქართველი ხალხის სახელით მოგმართავთ თქვენ, სახელწიფო მდივანს ამერიკის შეერთებული შტატებისა. ქვეყნის, რომელიც წარმოადგენს თავისუფლების და დემოკრატიის დასაყრდენს მთელს მსოფლიოში, რათა საბჭოთა მხარესთან მოლაპარაკებისას განიხილოთ შემდეგი საკითხები:

- 1) აშშ-ს საკონსულოს გახსნა თბილისში;
- 2) ამერიკული საინფორმაციო სააგენტოების საკორესპონდენტო პუნქტების გახსნა თბილისში, რაც ხელს შეუწყობს ამიერკავკასიაში მიმდინარე მოვლენების ობიექტურ გაშუქებას;
- 3) ქართველი და ამერიკელი ხალხის კულტურული, სამეცნიერო და შემოქმედებითი კონტაქტების გაღრმავებისათვის აშშ-ს კულტურული ცენტრის გახსნა თბილისში;
- 4) 9 აპრილის ტრაგიკული მოვლენების შემდეგ დაპატიმრებული ქართველი პოლიტპატიმრების დაუყოვნებელი გათავისუფლება;
- 5) 9 აპრილის ამბების გამოსაძიებლად საერთაშორისო კომისიის შექმნა“ [7].

ამრიგად, მშვიდობიანი მიტინგის არაადამიანური მეთოდებით დარბევამ თბილისში ვერ გამოიღო სასურველი შედეგი საბჭოთა ხელისუფლებისთვის. მიუხედავად მათი მცდელობისა – მიეჩქმა-

ლათ მომხდარი, ობიექტურმა ინფორმაციამ მაინც მიაღწია როგორც ქართველი, ასევე საერთაშორისო საზოგადოების ყურამდე.

შესაბამისად, კონსოლიდირებული ქართველი ერის მიერ ფართოდ გაშლილმა ეროვნულ-განმათავისუფლებელმა მოძრაობამ და სხვადასხვა ქვეყნების მიერ გაძლიერებულმა ზეწოლამ უკან დაახევინა საბჭოთა იმპერიას და მისი რღვევის პროცესიც საგრძნობლად დააჩქარა.

თბილისში განვითარებული მოვლენები დიდი ხნის მანძილზე იყო მოქცეული მსოფლიოს ყურადღების ცენტრში. რაც შეეხება ტრაგიკულად დაღუპულ ორ ათეულზე მეტ ადამიანს, მათი თავგანწირვის დასაფასებლად 1991 წელს სწორედ 9 აპრილს იქნა გამოცხადებული საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ზაზა აბაშიძე, მიხეილ ბახტაძე, ოთარ ჯანელიძე, საქართველო და ქართველები, თბილისი, 2013.
2. გურამ გვერდნითელი, 9 აპრილი, თბილისი, 1990.
3. სერგი საჯაია, კოლხური კოშკის ლასკარი და ცხუმ-აფხაზეთი, თბილისი, 1999.
4. ირაკლი გოცირიძე, სიმართლის კვალდაკვალ, თბილისი, 1990.
5. გაზეთი „ივერია“, თბილისი, 1989, № 6.
6. საქართველოს უახლესი ისტორიის დოკუმენტური მასალები (1988-1990), ტ. I, თბილისი, 2011.
7. გაზეთი „ივერია“, თბილისი, 1989, № 7.

1989 Year's 9 April echo in Georgia

Summary

Brutal break up of a peaceful demonstration on 9th of April in 1989 in Tbilisi failed to yield the desired result of the Soviet authorities. Despite their attempts to conceal the incident, objective information still reached both local and international community. Accordingly, consolidated the Georgian people's widely expanded national liberation movement and intensified pressure of the various countries drove back the Soviet empire and the rupture process is accelerated significantly.

The events happening in Tbilisi this period of time has attracted attention of the world population for a long time. As for the result of tragically killed more than two dozen people, on 9th April in 1991 has been declared restoration of independence.